

<http://www.espazolectura.org>
espazolectura@espazolectura.org

Espazo Lectura: a rebelión da lectura no Val Miñor

Concha Costas
Presidenta de Espazo Lectura

O Val Miñor acolleu nestes últimos cinco anos o nacemento e consolidación dun proxecto singular de fomento da lectura promovido por Espazo Lectura, unha asociación que se constituía formalmente en xaneiro de 2008 co obxectivo de desenvolver actividades de promoción do libro e a lectura arredor de tres piares fundamentais: a sensibilización, a dinamización e a formación. Cinco anos despois, Espazo Lectura mantén no Val Miñor un programa que, ademais doutras iniciativas puntuais, ten a súa base nas propostas continuadas, de periodicidade fixa, unha programación estable que inclúe máis de cen actividades ao ano, tanto para público infantil como adulto, que é posible grazas ao traballo entusiasta e rigoroso dun amplo equipo humano de voluntariado da lectura: vinte e cinco persoas que coordinan clubs de lectura, organizan sesións de dinamización lectora na Casa da Lectura, contan contos na Biblioteca Municipal e nas escolas da zona, preparan actividades de formación, elaboran guías de lectura, deseñan materiais e moitas outras tarefas que fan posible un proxecto que demostra que se pode vivir a lectura como algo individual e silencioso pero tamén como unha actividade socializadora e compartida.

O Contomar: historia dunha semente

O xermolo deste proxecto atópase nunha actividade que un grupo de persoas comezaron a realizar na Biblioteca Municipal de Gondomar en febreiro de 2006: o Contomar, un contacontos semanal para nenos e nenas de máis de tres anos. A Biblioteca Municipal de Gondomar non tiña naquel momento ningunha actividade de dinamización, nin infantil nin de adultos, e o Contomar conseguiu encher de familias e de vida aquel espazo que comezou a converterse en punto de encontro cos libros e a lectura. Case sete

anos despois, o Contomar segue fiel á súa cita semanal: cada luns, ás 18:00h, unha media de corenta nenos e nenas asisten durante unha hora a unha sesión de contos na que son os propios pais e nais os que contan as historias, sempre en galego e sempre con libro, porque o que o Contomar busca é achegar as persoas ao libro e á lectura, facer de mediador e romper a barreira de distancia que moita xente aínda sente respecto do libro e das bibliotecas.

Nestes sete anos de vida, o Contomar foi arroupando o carácter afectivo da lectura coa incorporación de novas nais e pais e foi adestrando a complicidade e fidelidade dos nenos e nenas con propostas como os *cumprecontos* ou as estrelas de asistencia. Cando un neno ou nena está de aniversario, convertémolo en protagonista dunha parte da sesión: cantámoslle os parabéns, contámoslle o seu conto preferido, dámoslle un pequeno agasallo e celebra na biblioteca o seu *cumprecontos*. Ademais, os nenos e nenas que participan na actividade reciben un carné anual no que, ao remate de cada sesión, lles poñemos unha estrela de asistencia, o que nos permite homenaxear ao final da tempada os nosos campións dos contos. Ademais das sesións habituais en que son as nais e pais os que contan contos, procuramos complementar o proxecto con encontros con autores e autoras e sesións especiais, tanto de contadores e contadoras profesionais como de compañías de teatro ou grupos de música que traballen a partir de contos, nun esforzo por establecer un diálogo entre a literatura e outras artes e expresións culturais.

Logo destes case sete anos de Contomar, valoramos moi positivamente o feito de que esta actividade se consolidase cunha importante participación de xente e que se convertese nun punto de encontro no que nais e pais comparten cos seus fillos e fillas unha experiencia de lecer vencellada aos libros e a lectura, que ten como espazo de referencia a Biblioteca Municipal, un servizo público que debe actuar como auténtico motor de dinamización cultural e como elemento compensador de desigualdades sociais.

Os clubs de lectura: espazos para a conversa arredor dos libros

Aquela semente inicial agromou e medrou arredor dun grupo de persoas preocupadas pola lectura como actividade de ocio, pero tamén como camiño para mellorar o nivel cultural e a calidade de vida dunha sociedade. A finais do ano 2007 esa reflexión fai que se dean os primeiros pasos para a creación de espazos estables de conversa arredor do libro e a lectura, tamén para o público adulto. Constitúese formalmente Espazo Lectura e comeza a xestarse unha proposta de actividades diversificada na que os clubs de lectura van ter un protagonismo especial. Baixo unha fórmula común (grupos de persoas que len un mesmo libro, cadaquén pola súa conta, para logo reunirse e conversar sobre esa lectura), Espazo Lectura bota a andar catro clubs de lectura: o club de lectura compartida *Lendo contigo* (para nais e pais e para nenos e nenas de 7 a 11 anos), o club *Sete vidas* (de narrativa), o club *Lecturas debuxadas* (especializado en banda deseñada) e o club de formación lectora (sobre libros relacionados co fomento da lectura).

O club de lectura compartida *Lendo contigo*

Desde decembro de 2007 funciona o club de lectura compartida *Lendo contigo*, dirixido a nais e pais e a nenos e nenas de 7 a 11 anos. Cada mes proponse un libro para leren na casa os nenos e nenas e o seu pai ou a súa nai e logo, o último sábado do mes, reunímonos na Biblioteca Municipal para conversar sobre o libro e manter un encontro co autor ou autora. Os nenos e nenas reciben unha pequena guía de lectura na que se lle propoñen preguntas, buscas de información e xogos que permitan un mellor aproveitamento da lectura. Ademais, dispoñen dun pasaporte lector no que lles imos proñendo selos que deixan constancia das diferentes etapas da súa viaxe pola lectura. Desde a sesión inicial, da man de Agustín Fernández Paz e o seu libro *Un tren cargado de misterios*, son moitos os autores e autoras que pasaron polas sesións do *Lendo contigo* e compartiron cos nenos e nenas reflexións sobre os seus libros: Miguel Vázquez Freire, Antonio García Teijeiro, Fina Casalderrey, Cándido Pazó, Xavier López Rodríguez, Paula Carballeira, María Reimóndez, Concha Blanco, Ana Mª Fernández, Gloria Sánchez, Xabier P. DoCampo, Susana Lamela, Xerado Quintiá, Elvira Riveiro, Xosé A. Neira Cruz, Antón Cortizas, Jacobo Fernández, Xosé L. Vilar, Pepe Carreiro, Manuel Janeiro, Xelís de Toro, Roberto Salgueiro, Marica Campo, Fausto Isorna, Silvestre Gómez Xurxo, María Solar, Diego Rey, Ramón Caride, Daniel Ameixeiro ou Francisco Castro. Con este club de lectura preténdese fomentar a lectura como actividade compartida dentro do ámbito familiar e estimular nos nenos e nenas o hábito da lectura crítica, así como favorecer o coñecemento dos autores e autoras da nosa literatura e a conversa arredor da lectura.

O club *Sete vidas* e o club *Lecturas debuxadas*.

A carón das propostas estables dirixidas ao público infantil, xurdiron a finais do 2008 outras específicas para público adulto, dous clubs de lectura de periodicidade mensual que se celebran na Biblioteca Municipal. O primeiro martes de cada mes celebra as súas sesións o club *Sete vidas*, dedicado a ler narrativa, e o terceiro martes réunese o club *Lecturas debuxadas*, especializado en banda deseñada.

O club *Sete vidas* propón cada mes a lectura dunha novela ou dun volume de relatos, maioritariamente da literatura galega, aínda que tamén inclúe de cando en vez traducións doutras linguas para o galego. As sesións de conversa arredor do libro complementáanse en moitas ocasións cun encontro co autor ou autora, ou co tradutor ou tradutora, e mesmo con outras iniciativas como a proxección dalgunha película, a asistencia a algunha montaxe teatral ou a participación nun roteiro literario, iniciativas sempre relacionadas cos libros propostos. Nestes dous anos de vida do club mantivéronse encontros con autores e autoras como Miguel Anxo Murado, Gonzalo Navaza, Xurxo Borrazás, Rosa Aneiros, Begoña Caamaño, Pilar Buela, Manuel Portas, Alberto Lema, Xosé Cid Cabido, An Alfaya, José Luís Prieto, Santiago Lopo, Xulia Alonso, Agustín Fernández Paz, Miguel Anxo Fernández, Víctor Freixanes, Pedro Feijoo, Antón Riveiro Coello ou María Xosé Queizán, así como con tradutores e tradutoras como Xoán Abeleira, Mona Imai ou Isabel García Fernández.

O club *Lecturas debuxadas* funciona cunha fórmula semellante ao *Sete vidas*: cada mes propónse a lectura dun cómic e o grupo réunese o terceiro martes de cada mes para conversar arredor desa lectura, tanto respecto dos contidos como da parte gráfica, conversas que se complementan de cando en vez coa presenza de autores e ilustradores (Jacobo Fernández, Kiko da Silva, David Rubín, Manel Cráneo, Ramón e José Manuel Trigo, Dani Montero, Brais Rodríguez ou Alfredo López *Tokio*), o que nos permite tamén ir ampliando o coñecemento da situación actual da banda deseñada en Galicia.

O Club de Formación Lectora

Dependente da Oficina de Formación, o Club de Formación Lectora celebra as súas sesións arredor de libros especializados no ámbito da lectura, a animación lectora ou calquera outro tema directamente relacionado co libro (estratexias de fomento da lectura, librerías, bibliotecas, edición, talleres de lectura, etc) co obxectivo de debater, reflexionar e aproveitar esas lecturas para mellorar a eficacia do traballo que se está facendo desde Espazo Lectura. É unha iniciativa pensada especialmente para garantir a formación continua e a reciclaxe daquelas persoas vencelladas coa organización ou que traballan ou colaboran con ela. Nese club de lectura léronse, por exemplo, libros como *La magia de leer*, de José Antonio Marina; *Como unha novela*, de Daniel Pennac; *El rumor de la lectura*, do Equipo Peonza; *Los demasiados libros*, de Gabriel Zaid; *Tras las líneas*, de Daniel Cassany; *Atravesar o espello*, de Xavier Seoane; *Metamorfosis de la lectura*, de Román Gubern, ou *10 ideas clave de animación a la lectura*, de Juan Mata.

A Casa da Lectura

A Casa da Lectura é unha experiencia singular, unha biblioteca e un centro de dinamización en torno ao libro e a lectura no ámbito rural. Inaugurada en maio de 2009 grazas a un acordo co CEIP Souto-Donas, co Concello de Gondomar e coa Consellería de Cultura na antiga escola de Educación Infantil de Donas, acolleu desde a súa apertura todos os mércores sesións semanais de dinamización desenvolvidas por un variado equipo de contadores e contadoras que, partindo sempre de dous ou tres libros, fanlles aos nenos propostas relacionadas con outras áreas de expresión e con diferentes aprendizaxes. Ademais, grazas ao acordo establecido por Espazo Lectura con doce editoriais galegas que se fixeron socias-protectoras da asociación, a Casa da Lectura acolle tamén unha actualizada biblioteca que lles ofrece servizo de préstamo ás familias que participan nas sesións de dinamización dos mércores e, en xeral, a todos os usuarios e usuarias.

As sesións de dinamización da Casa da Lectura son nestes momentos un dos proxectos máis innovadores e orixinais de Espazo Lectura, pois están permitindo experimentar diferentes fórmulas para achegar os nenos e nenas ao mundo do libro e a lectura, presentándoa como unha porta que se abre a outras experiencias, coñecementos e aprendizaxes.

Por outra banda, a Casa da Lectura, ademais de ser a sede da asociación, acolle outras sesións de actividades ou grupos de dinamización como as Noites golfas, o Comando

Le ou os Contos en cueiros, así como a sesión anual da Fogueira dos versos. Ademais, Espazo Lectura está a traballar nun ambicioso proxecto co que quere converter a Casa da Lectura nun futuro Museo do Conto.

O Comando Le

O Comando Le é un grupo de activismo cultural dirixido a rapaces e rapazas de 12 a 15 anos que se constituíu dentro de Espazo Lectura en outubro de 2012. Ten unha periodicidade mensual, aínda que sen data nin hora fixas, xa que os horarios dependen do tipo de actividade que realicemos en cada caso. Cada trimestre achegámonos a un tema diferente a través do cine, as conversas, a música, os debates, as saídas e, por suposto, os libros.

Co Comando Le, Espazo Lectura pretende ofrecer un espazo no que os adolescentes, partindo da lectura, a música, o cine ou outras expresións culturais, poidan reflexionar e debater sobre diferentes temas que lles interesen e compartir con rapaces e rapazas da súa idade as súas reflexións, experiencias e recomendacións.

Contos en cueiros

Contos en cueiros é unha actividade dirixida a bebés de 0 a 3 anos e as súas nais e pais que pretende crear un espazo de encontro no que as cancións, os contos e os xogos son o xeito de achegarmos os máis pequenos á lectura. As sesións, sen periodicidade fixa, desenvólvense na Casa da Lectura os sábados á mañá.

A actividade inaugurouse en novembro de 2012 coa charla “Os bebés tamén len”, impartida por Ana Abelenda, contacontos e especialista en animación á lectura en Educación Infantil, e continuou en decembro dese mesmo ano coa actuación de Guillermo Fernández e Xabier Díaz, que ofreceron un concerto de *Arrolos de salitre*, un disco de nanas e arrolos destinado especialmente a bebés.

Oficina de formación e publicacións

Un dos piares fundamentais do traballo de Espazo Lectura é a formación, tanto para as persoas que colaboran activamente na organización das actividades como para as que asisten ás diferentes propostas. O labor de formación inclúe visitas a bibliotecas ou a espazos e actividades que permitan mellorar os coñecementos arredor do libro e a lectura, charlas e conferencias, a organización de xornadas como as de *Lendo en familia* (Centro Neural de Gondomar, 2009) e tamén o club de formación lectora, do que falamos anteriormente.

Espazo Lectura mantén tamén unha liña de publicacións na que se inclúen, por unha banda, edicións singulares como o libro *Os ollos do Contomar*, un libro de imaxes

dalgunhas das actividades e textos sobre a lectura, e, por outra banda, unha colección de pequeno formato –*Lecturas da grampa*– na que se van incluíndo diferentes propostas (recomendacións de lecturas, consellos e orientacións para fomentar a lectura no ámbito familiar, información sobre as actividades...)

Outras actividades

Ademais destas actividades estables de periodicidade semanal ou mensual, a programación de Espazo Lectura inclúe outras propostas de carácter anual ou puntuais como obradorios de ilustración para público infantil nos que participaron ilustradores como Chus Ferrín, Óscar Villán, Fino Lorenzo ou Kiko da Silva; obradoiros de escrita para adultos, como o celebrado baixo a dirección do poeta Carlos Negro; numerosas sesións de contos dirixidas aos centros de ensino da zona; as *Noites golfas*, espectáculos interdisciplinares relacionados co libro e a lectura a través da música, o teatro, a performance...; e accións lectoras como a iniciativa *Bookcrossing no Val Miñor* (desenvolvida no ano 2008 en colaboración cos tres concellos do Val Miñor), a campaña *Onde hai libros hai futuro* (desenvolvida no ano 2010 nos centros de ensino primario da comarca) ou a Sentada Lectora organizada en abril do 2012 para encher a alameda de Gondomar de xente lendo.

Dentro destas actividades anuais, destacan dúas dun xeito especial:

_ *O Dar de ler coma quen dá de beber*, unha sesión de lecturas compartidas en voz alta que Espazo Lectura convoca cada ano arredor do Día do Libro. Durante aproximadamente tres horas, unhas trinta persoas van lendo fragmentos de libros da súa elección que queren recomendar e compartir cos demais, co obxectivo de que poidan servir como convite de lectura para as persoas que asisten. A primeira edición desta actividade, celebrada no ano 2008, tivera lugar na Biblioteca Municipal, pero as seguintes celebráronse en diferentes espazos públicos da vila, co obxectivo de transmitir a idea da necesidade de levar a lectura a novos espazos onde non é habitual.

_ *A Noite na Biblioteca*. No mes de xuño, Espazo Lectura organiza cada ano a *Noite na biblioteca*, unha iniciativa que permite que 30 nenos e nenas queden a durmir na Biblioteca Municipal e poidan participar nun amplo programa de actividades que se divide en dúas partes. A primeira parte comeza de tarde, nas prazas que están arredor da Biblioteca Municipal, e está aberta a todas as persoas que queiran participar: contacontos, obradoiros, concertos de música, ciclobiblioteca, etc. Na segunda parte xa só participan os trinta nenos e nenas inscritos que, logo de cear na biblioteca, enchen as colchonetas de sacos de durmir e participan até a mañá seguinte en numerosas actividades: xogos de pistas pola biblioteca, maxia, teatro, contacontos, lecturas compartidas...

Por último, Espazo Lectura pecha todos os anos a súa tempada de actividades coa *Fogueira dos versos*, unha noite de lume, poesía e contos que se celebra na noite de San Xoán na Casa da Lectura.

Avaliación

Espazo Lectura fai unha avaliación positiva do desenvolvemento e da resposta da xente diante das actividades, así como do recoñecemento e da proxección do proxecto de fomento da lectura que realiza. É significativo que se conseguise consolidar en Gondomar un programa de fomento da lectura con 12 actividades mensuais estables, cunha vontade clara de continuidade e hábito e coa implicación do Concello de Gondomar e dos centros de ensino da zona. É destacable que se conseguise manter un volume importante de encontros con autores, sesións de teatro e contacontos e sesións de dinamización lectora moi diversas que están facendo que Gondomar comece a ser xa unha referencia no ámbito do libro e a lectura.

Os aspectos que desde a asociación consideramos máis destacables do proxecto son os seguintes:

_ A consolidación dun equipo humano de voluntariado da lectura, con vontade de formarse e de desenvolver o traballo que fai cun elevado nivel de esixencia. Hai un equipo dunhas vinte e cinco persoas que coordinan clubs de lectura, contan contos na Biblioteca Municipal e nos centros de ensino da zona, organizan actividades de formación, deseñan campañas e materiais, preparan sesións de dinamización lectora na Casa da Lectura, etc. Son persoas con perfís profesionais moi diversos, sen ningunha vinculación en moitos casos co mundo do libro, que foron quen de integrarse de forma activa no proxecto nun proceso que supuxo altas doses de ilusión e de formación.

_ Proxección da lectura como elemento dinamizador na relación cos fillos e fillas. Son moitas as familias que comentan que, desde que participan nas actividades, falan de libros cos fillos, comparten máis momentos de lectura e conseguiron abrir unha canle de comunicación na que os contos e a lectura teñen un papel importante. Ademais, para os nenos e nenas é motivo de orgullo que a súa nai ou o seu pai conte contos na biblioteca para todos os demais nenos e nenas, co que se reforza a afectividade e a relación a través da lectura.

_ Formación das nais e pais no ámbito da literatura, sobre todo da literatura infantil en lingua galega, e, en xeral, en todo o relacionado co fomento da lectura. Un dos obxectivos que se cumpren a través dos distintos clubs de lectura e, moi especialmente, a través dos contacontos é a de servir de guía e orientación aos lectores e lectoras á hora de seleccionar as súas lecturas, acudir ás librerías, coñecer a obra de determinados autores, recoñecer editoriais e coleccións, etc. Tanto o Contomar como as actividades que se realizan na Casa da Lectura constitúen un referente para os nenos e nenas á hora de escoller libros nas bibliotecas, para as nais e os pais á hora de acudir a unha librería, proporcionándolles unha ampla selección de libros de calidade que logo constitúen unha guía importante para as familias cando mercan libros.

_ Creación en Gondomar dunha programación estable de referencia pola que levan pasado nestes cinco anos 60 autores, tradutores e ilustradores e 20 espectáculos de contacontos, música e teatro. Nese sentido Gondomar está a converterse nun punto de

referencia cunha oferta regular e continuada no ámbito do libro e a lectura ou de espectáculos de diverso tipo en relación con títulos literarios, autores, ou co tema da lectura en xeral, configurándose como auténticos puntos de encontro.

_ Establecemento dunha rede de colaboración cos centros de ensino da zona e coas editoriais que son socias-protectoras. Espazo Lectura traballa desde os seus inicios incentivando a participación e implicación conxunta coa escola e coa familia na lectura e nos libros, colaborando activamente cos centros de ensino do Val Miñor, nos que se imparten charlas e contacontos, e difundindo, a través deles, a información das nosas actividades, de xeito que procuramos a concienciación e implicación da familia na importancia da lectura como «investimento educativo».

_ Dinamización da Biblioteca Municipal e implicación do Concello de Gondomar na programación. As actividades de Espazo Lectura contribuíron, sen dúbida, a aumentar o número de usuarios da Biblioteca Municipal e a arroupala cun programa de dinamización do que carecía, axudando a que cumpra a súa función social de espazo vivo que favorece o encontro cos libros e a lectura.

_ Recuperación da antiga escola de Educación Infantil de Donas como Casa da Lectura, un espazo dedicado a actividades estables de dinamización lectora nunha contorna rural, cunha proposta novidosa que explora diferentes vías de achegamento ao libro e á lectura.

_ Normalización da lingua galega. Espazo Lectura realiza a totalidade das súas actividades en lingua galega e promove as súas accións de dinamización arredor do libro en lingua galega (sempre que é posible). Neste sentido, un dos aspectos que sinalan as persoas que participan nas actividades é que estas serviron para abrílles novos espazos de uso do noso idioma, para favorecer a presenza do galego nas relacións cos fillos e fillas e, en xeral, para coñecer e valorizar o idioma e a literatura galega.

_ Un dos maiores logros e satisfaccións para os responsables da organización é a de conseguir converter en lectoras a numerosas persoas que non estaban familiarizadas co libro e a lectura. Nese sentido, o traballo de Espazo Lectura diríxese moi especialmente a sensibilizar e, sobre todo, conseguir que persoas non lectoras atopen o goce da lectura. O traballo de seguimento e valoración que fixemos con algunhas persoas que deron conta da súa experiencia a partir da súa integración nas actividades de Espazo Lectura indícanos que o resultado é altamente positivo. De feito, os lemas dalgunhas das nosas campañas de sensibilización e fomento da lectura baséanse precisamente nese feito: «Ler cámbiache a vida» ou “Únete á rebelión da lectura”.

Mirando cara ao futuro

O proxecto de Espazo Lectura recibiu nestes cinco anos de vida o recoñecemento de tres premios que supuxeron unha importante proxección das actividades dentro e fóra de Galicia: o 2º premio de dinamización sociocultural Everest, convocado para proxectos desenvolvidos en todo o estado español; o Premio Irmandade do Libro da Federación de

Libreiros de Galicia, na modalidade de fomento da lectura; e o premio Fernández del Riego á difusión no ámbito editorial e cultural, concedido en 2010 pola Asociación Galega de Editores. Ademais, Espazo Lectura foi convidada a presentar o seu proxecto en diferentes xornadas e encontros: na Biblioteca Almeida Garrett do Porto (Portugal); na Biblioteca Municipal do Porto (Portugal); nas V Xornadas de Dinamización Sociocultural de Everest, celebradas en León en xuño de 2010; nas xornadas *Pequeños lectores, grandes mundos*, organizadas por Ibaizábal e Alhóndiga-Bilbao nesta cidade os días en outubro de 2010; nas V Jornadas Aragonesas de Bibliotecas, Lectura e Escritura, celebradas en Ballobar en abril de 2011; así como en numerosos simposios e xornadas celebradas en diferentes cidades e vilas de Galicia. Para todo o equipo humano que colabora no proxecto de Espazo Lectura resulta gratificante e ilusionante participar nunha iniciativa de creación colectiva coma esta, que constitúe ademais un reto e un desafío para o futuro: consolidar e ampliar a oferta de actividades, mantendo o nivel de ilusión e de esixencia para achegar os libros e a lectura á sociedade, para conseguir cidadáns e cidadás que fagan da lectura unha ferramenta de crecemento e mellora social, un obxectivo que latexa no espírito da nosa campaña *Gondomar, lendo para medrar*.

Gondomar
Xaneiro de 2013